

4. ΕΡΓΑΣΙΕΣ - ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Τα θέματα των εργασιών που κατατίθενται ως *προτάσεις* και ως *αφετηριακό σημείο και αφορμή βαθύτερης επεξεργασίας και προβληματισμού*, κινούνται στο πλαίσιο των κατευθύνσεων που έχουν ήδη δοθεί με τα τεύχη:

- «Αξιολόγηση των Μαθητών της Α΄ Λυκείου, Γενικές Οδηγίες και στοιχεία μεθοδολογίας» (σσ. 19-20 και 40-45)
- «Αξιολόγηση των Μαθητών της Α΄ Λυκείου στην Ιστορία» (σσ. 45 και 49-50).

Στη βάση αυτών των οδηγιών σχεδιάστηκαν, *ενδεικτικά*, ορισμένα θέματα για εργασίες από την ύλη του Δευτέρου Κεφαλαίου: “Πολιτισμική προσφορά του Αρχαίου Ελληνισμού” και από τμήμα της ύλης του Τρίτου Κεφαλαίου: “Από τη Ρώμη στο Βυζάντιο” (ενότητες 1-6), σε μια προσπάθεια να καλυφθούν οι απαιτήσεις των συναδέλφων για πιο συγκεκριμένες προτάσεις.

Από τις εργασίες που ακολουθούν, άλλες προτείνονται ως ασκήσεις που μπορούν να εκτελούνται *στο σχολείο* και στο πλαίσιο της διδακτικής ώρας και άλλες ως θέματα που μπορεί να αναθέσει ο διδάσκων ή η διδάσκουσα για επεξεργασία και σύνθεση *στο σπίτι*.

Επίσης, για τη διευκόλυνση των συναδέλφων και την τροφοδότηση του σχετικού προβληματισμού συντάχθηκαν, κατά λεπτομερή σχέδια, θέματα ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ είτε ατομικών είτε ομαδικών, με διεπιστημονικές απαιτήσεις.

Κατά την παρουσίαση των θεμάτων των εργασιών παρακολουθείται η διάταξη και η πορεία της διδακτέας ύλης, όπως αυτή εξελίσσεται στο σχολικό βιβλίο, και σημειώνεται σε κάθε θέμα η πρότασή μας για εκτέλεση στο σχολείο ή στο σπίτι όπως επίσης και οι προτάσεις για θέματα συνθετικών - δημιουργικών εργασιών.

Για την καθοδήγηση των μαθητών στο χώρο της βιβλιογραφίας σημειώνουμε στα επιμέρους θέματα λίγα βασικά βιβλία με κριτήρια:

- α) να καλύπτουν έγκυρα το ερευνούμενο ζήτημα, β) να είναι προσιτά στο μαθητή.

Σε όσα θέματα δεν υποδεικνύεται βιβλιογραφία, θεωρούμε ότι οι γνώσεις που έχουν οι μαθητές από το γυμνάσιο και αυτές που αντλούν από τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας κατά τη φετινή χρονιά, σε συνδυασμό με την προσφερόμενη από το βιβλίο τους (Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ) πληροφόρηση, επαρκούν, για να ανταποκριθούν οι μαθητές στα ζητούμενα.

Πιστεύουμε όμως ότι είναι χρήσιμο να τους υποδειχθεί, κατά την κρίση του διδάσκοντος, ένα βασικό βιβλίο αναφοράς, στο οποίο θα αναζητούν και από το οποίο θα αντλούν τα απαραίτητα για κάθε εργασία ιστορικά στοιχεία.

4.1. Ενδεικτικά θέματα εργασιών - ασκήσεων για το σχολείο ή το σπίτι

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ:

Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Μερικοί σταθμοί από την Ιστορία των όρων

Έλλην, Ελλάς, Ελληνικόν, Πανελλήνιος, Ελληνισμός

Διερευνήστε και παρουσιάστε συνοπτικά πώς εξελίσσεται το περιεχόμενο των όρων «Έλλην» και «Ελλάς», από την πρώτη εμφάνισή τους σε γραπτά κείμενα μέχρι και τον 4^ο π.Χ. αι. Λάβετε υπόψη σας τις φιλολογικές μαρτυρίες, για την περίοδο αυτή, που παραθέτει το σχολικό σας βιβλίο καθώς επίσης και τις ακόλουθες:

- «... •γχεΐη δ' •κέκαστο Πανέλληνας καί Αχαιούς»
(ξεπερνούσε στο δόρυ τους Πανέλληνες και τους ωΑχαιούς).
Όμηρος, Β, 350 (μέσα 8^{ου} π.Χ. αι.)
- «υΕλληνος δ' •γένοντο φιλοπτολέμου βασιλῶς
ΔΨρος τε ΞοΛθος τε καί Α·ολος ³πιοχάρμης»
(Κι απ' τον Έλληνα το φιλοπόλεμο βασιλιά,
γεννήθηκαν κι ο Δώρος κι ο Ξούθος και ο Αίολος, που χαιρότανε να πολεμάει έφιππος)
Ησίοδος, «Κατάλογος Γυναικών» (περίπου 700 π.Χ.)
- «Υς Πανελλήνων Ωιζύς •ς Θάσον συνέδραμεν»
(Στη Θάσο συγκεντρώθηκε η δυστυχία των Πανελλήνων)
Αρχίλοχος, 54D (680-640 π.Χ.)
- «Τό Έλληνικόν •όν Εμαιμόν τε καί ΐμόγλωσσον καί θεΨν ³δρύματά τε κοινά
και θυσίαί Άθεά τε ΐμότροπα»
(Οι Έλληνες όλοι είναι από το ίδιο αίμα και ομόγλωσσοι κι έχουν ναούς
κι αγάλματα θεών και θυσίες, όλα κοινά και ήθη ομότροπα)
Ηρόδοτος, Ιστορία VIII, § 144, (484-425 π.Χ.)
- «... χρή ... ε²ς ΐμόνοιαν καταστῶσαι τούς υΕλληνας .... τούς μέν βαρβάρους
Έναγκάσῶς ε³λωτεύειν το⁴ς υΕλλησι ....»
(... πρέπει ... να κάνεις τους Έλληνες να συμφιλιωθούν ... και να
αναγκάσεις τους βαρβάρους να γίνουν δούλοι των Ελλήνων)
Ισοκράτης, β' «προς τον Φίλιππον επιστολή», 2, 5, (338 π.Χ.)

Με βάση τα στοιχεία αυτά (και όσα άλλα έχετε στη διάθεσή σας) να κρίνετε τις απόψεις που παρατίθενται στα κείμενα που ακολουθούν σχετικά με τη διαμόρφωση εθνικής ταυτότητας και εθνικής συνείδησης κατά την ελληνική αρχαιότητα. Να υποστηρίξετε με επιχειρήματα και να αντικρούσετε αντίστοιχα όποια άποψη θεωρείτε τεκμηριωμένη ιστορικά:

- i) «Αν και μεταξύ των πόλεων-κρατών υπήρχαν σημαντικές οικονομικο-κοινωνικοπολιτικές διαφορές, η πολιτιστική και η εθνική ενότητα του ελληνικού κόσμου δηλώθηκε με την επικράτηση των ονομάτων «Έλλην» και «Ελλάς» ....

Η εθνική συνείδηση του ελληνικού κόσμου δεν διαμορφώθηκε μόνο από την πολιτιστική ενότητά του αλλά και από την αντίθεσή του προς τους βαρβάρους».

(Κρεμμυδάς, Β., και Μαρκιανός, Σ., Ο αρχαίος κόσμος, Αθήνα, Εκδ. Γνώση, 1982, σ. 196-197)

- ii) «Από τις αρχές του 5^{ου} αιώνα και ειδικότερα μετά την εμφάνιση του περσικού κινδύνου οι όροι Έλληνες (ή Πανέλληνες) τείνουν να προσλάβουν νόημα εθνικό και πολιτισμικό με εμφανή αντιδιαστολή προς άλλους λαούς, μη Έλληνες».

(από το σχολικό σου βιβλίο, σ. 121).

- iii) «Ελληνικό έθνος και ελληνική εθνική συνείδηση δεν υφίστανται στην αρχαιότητα, διότι ούτε το όνομα «Ελλάς» χρησιμοποιούνταν για ολόκληρο το χώρο όπου κατοικούσαν Έλληνες, ούτε η ονομασία «Έλλην» είχε κάποια σχέση με την ταυτότητα των κατοίκων ..... Εθνική συνείδηση και έθνος δεν μπορεί να υπήρξαν παρά μόνον κατά τους νεότερους χρόνους ....»

(από τον ημερήσιο τύπο)

«Η εθνική συνείδηση του ελληνικού κόσμου δεν διαμορφώθηκε μόνο από την πολιτισμική ενότητά του αλλά και από την αντίθεσή του προς τους βαρβάρους» (Κρεμμυδάς, Β., και Μαρκιανός, Σ., Ο αρχαίος κόσμος, Αθήνα, Εκδ. Γνώση, 1982, σ. 197).

- α) Να υποστηρίξετε με ιστορικά επιχειρήματα την παραπάνω άποψη.
- β) Να εξηγήσετε τη διαπλοκή των δύο παραγόντων, που αναφέρονται ως βασικοί συντελεστές για τη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης των αρχαίων Ελλήνων.

Ο ελληνικός κόσμος καθ' όλη σχεδόν την περίοδο της αρχαιότητας παρουσιάζεται:

- α) διεσπαρμένος γεωγραφικά σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο
- β) κατακερματισμένος πολιτικά σε πόλεις - κράτη με σημαντικές μεταξύ τους διαφορές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές.

Παράλληλα όμως με τις διασπαστικές αυτές τάσεις, αναπτύσσονται τάσεις ενοποίησης των Ελλήνων.

Να αναλύσετε τους παράγοντες που συνετέλεσαν, ώστε να διαμορφωθεί σταδιακά ενιαία πολιτισμική ταυτότητα και εθνική συνείδηση.

Σημείωση: Τα θέματα 2 και 3 αποτελούν εναλλακτικές μορφές εργασίας για το σπίτι, που μπορούν να δοθούν στους μαθητές ανάλογα με τη διδασκαλία που έχει προηγηθεί και τους στόχους που επιδιώκει ειδικότερα κάθε συνάδελφος.

Γ ρ α μ μ α τ ε ί α

(για το σχολείο)

Να αποτυπώσετε στη γραμμή του ιστορικού χρόνου την εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας από τη γεωμετρική περίοδο μέχρι την ελληνιστική εποχή.

Σημείωση: Η γραμμή του ιστορικού χρόνου μπορεί να αποτυπωθεί ως εξής:

γεωμετρική: 1100-700 π.Χ.	αρχαϊκή: 700-500 π.Χ.	κλασική: 500-323 π.Χ.	ελληνιστική: 323-146 π.Χ.
---------------------------	-----------------------	-----------------------	---------------------------

Να κατασκευάσετε έναν πίνακα συνολικής και συνοπτικής παρουσίασης της αρχαίας ελληνικής γραμματείας στην εξέλιξή της. Να διακρίνονται τα είδη που αναπτύχθηκαν σε κάθε περίοδο (και ανά αιώνα, όπου χρειάζεται) και οι κυριότεροι εκπρόσωποι κάθε είδους.

Να κατασκευάσετε έναν πίνακα, με τον οποίο θα παρουσιάζετε σε συσχέτιση την ανάπτυξη ανά αιώνα των ειδών της γραμματείας, των μορφών της τέχνης και των περιοχών της επιστήμης που καλλιέργησαν οι αρχαίοι Έλληνες. Στον πίνακα να αναφέρονται οι σημαντικότεροι δημιουργοί και αντιπροσωπευτικά έργα τους.

Τα αρχαιότερα γραπτά δημιουργήματα του ελληνικού πνεύματος είναι ποιητικά. Η ανάπτυξη του πεζού λόγου ακολουθεί έπειτα από δύο αιώνες περίπου. Σκεφτείτε ότι κατ' αναλογία και στη ζωή των ανθρώπινων κοινωνιών ο προφορικός λόγος είναι πολύ αρχαιότερος της γραφής και εξηγήστε γιατί η ποίηση προηγείται του γραπτού λόγου.

Συγκρίνετε τον κόσμο που εκφράζει ο Όμηρος στα έπη του με τον κόσμο που αναδύεται από το έργο του Ησίοδου.

Να καταγράψετε τις διαφορές που διαπιστώνετε ως προς το περιεχόμενο μεταξύ ηρωικού και διδακτικού έπους και να τις συσχετίσετε με την εξέλιξη που παρατηρήθηκε στην αρχαία ελληνική κοινωνία κατά τη μετάβαση από τη γεωμετρική στην αρχαϊκή εποχή.

Να συσχετίσετε την ανάπτυξη κάθε είδους της αρχαίας ελληνικής ποίησης (έπος - λυρική ποίηση - δράμα) με τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στις ελληνικές πόλεις την αντίστοιχη περίοδο.

Σκιαγραφήστε με βάση τα συμπεράσματά σας τον άνθρωπο στον οποίο απευθυνόταν κάθε ποιητικό είδος, με τις πνευματικές του ανησυχίες και τις ανάγκες της ψυχής του.

Σημείωση: Παραπέμπουμε τους μαθητές:

- α) στην «Ομήρου Οδύσεια», Α΄ Γυμνασίου και «Ομήρου Ιλιάδα», Β΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ
- β) στη «Δραματική Ποίηση», Γ΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ
- γ) στο «Ανθολόγιο Λυρικής Ποίησης», Α΄ Λυκείου, ΟΕΔΒ.

Στη σελίδα 126 του σχολικού σας βιβλίου ανθολογούνται αποσπάσματα λυρικής ποίησης ενδεικτικά της θεματολογίας της. Χρησιμοποιώντας το σχολικό σας εγχειρίδιο «Ανθολόγιο Λυρικής Ποίησης», να επιλέξετε και να παρουσιάσετε στην τάξη άλλα ποιήματα που σας συγκινούν και κατά τη γνώμη σας αγγίζουν το σύγχρονο άνθρωπο γενικά.

Ο Shelley στον πρόλογο του έργου του *Hellas* γράφει:

*“Είμαστε όλοι Έλληνες. Οι νόμοι, η λογοτεχνία, η θρησκεία,
οι τέχνες μας έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα”.*

(Η Πολιτισμική προσφορά του Ελληνισμού, ΟΕΒΔ, σ. 127)

Μπορείτε να τεκμηριώσετε αυτή την ομολογία; Σκεφθείτε από την ξένη γλώσσα (ή τις ξένες γλώσσες) που ξέρετε ποιες λέξεις αναφέρονται στους νόμους, στη λογοτεχνία, στη θρησκεία και στις τέχνες έχουν ελληνική ρίζα.

(για το σχολείο)

Το 1959 ο Ξενοφών Ζολώτας, Πανεπιστημιακός Δάσκαλος και Ακαδημαϊκός, μίλησε στην Αμερική μπροστά σε πολυάριθμο ακροατήριο για οικονομικά θέματα.

α) Διαβάστε την ομιλία του και προσέξτε το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί.

β) Τι κάνει την ομιλία αυτή μοναδική στο είδος της;

**STATEMENT BY THE HON. XENOPHON ZOLOTAS, GOVERNOR OF THE BANK OF GREECE
AND GOVERNOR OF THE FUND OF GREECE, AT THE CLOSING JOINT SESSION**

«Kyrie,

It is Zeus anathema on our epoch for the dynamism of our economics and the heresy of our economic methods and policies that we should agonize between the Scylla of numismatic plethora and the Charybdis of economic anathema.

It is not my idiosyncrasy to be ironic or sarcastic but my diagnosis would be that politicians are rather cryptoplethorists.

Although they emphatically stigmatize numismatic plethora, they energize it through their tactics and practices.

Our policies should be based more on economic and less on political criteria.

Our gnomon has to be a metron between economic, strategic and philanthropic scopes. Political magic has always been antieconomic.

In an epoch characterized by monopolies, oligopolies, monopolistic antagonism and polymorphous inelasticities, our policies have to be more orthological. But this should be not be metamorphosed into plethorophobia which is endemic among academic economists.

Numismatic symmetry should not hyper-antagonize economic acme.

A greater harmonization between the practices of the economic and numismatic archons is basic.

Parallel to this, we have to synchronize and harmonize more and more our economic and numismatic policies panethnically.

These scopes, are more practicable now, when the prognostics of the political and economic barometer are halcyonic.

The history of our didymous organizations in this sphere has been didactic and their gnostic practices will always be a tonic to the polyonymous and idiomorphous ethnical economies. The genesis of the programme organization, will dynamize these policies. Therefore, I sympathize, although not without criticism on one or two themes, with the apostles and the hierarchy of our organizations in their zeal to program orthodox economic and numismatic policies.

I apologize for having tyrannized you with my hellenic phraseology.

In my epilogue, I emphasize my eulogy to the philoxenous authochthones of this cosmopolitan metropolis and my engomium to you, Kyrie, and the stenographers».

Τέχνες

Δίνουμε τις φωτογραφίες:

Αρχαία Αίγυπτος: Οι Πυραμίδες της Γκίζας. Δεξιά η πυραμίδα του Φαραώ Χέοπα, ύψους 146 μ., η μεγαλύτερη της Αιγύπτου. Τέταρτη Δυναστεία, 2723-2563 π.Χ.

Αρχαία Ελλάδα: Ο Παρθενώνας στην Ακρόπολη της Αθήνας. Οικοδομήθηκε προς τιμήν της Αθηνάς Παρθένου από το 447 ως το 432 π.Χ. Σχεδιάστηκε από τον Ικτίνο.

Να συγκρίνετε τα αντιπροσωπευτικά αυτά μνημεία του Αιγυπτιακού και του Ελληνικού πολιτισμού και να γράψετε:

α) τις παρατηρήσεις σας από αρχιτεκτονική άποψη σχετικά με:

- το κοινό στοιχείο ανάμεσα στα δύο μνημεία (λάβε υπόψη σου τον λειτουργικό τους ρόλο)
- τις θεμελιώδεις διαφορές τους
- το βασικό χαρακτηριστικό κάθε μνημείου

β) τα συμπεράσματά σας για την αντανάκλαση του φυσικού περιβάλλοντος αφενός και του κοινωνικοπολιτικού συστήματος αφετέρου στην τέχνη αυτών των λαών.

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- Gombrich, S., H., *Ιστορία της Τέχνης*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1994.

«Δεν υπάρχει τίποτα ισοδύναμο στην αρχιτεκτονική της οικουμένης και όλων των εποχών ... η πλαστική επεξεργασία του Παρθενώνα είναι αλάθητη, αμείλικτη. Η αυστηρότητά του ξεπερνά τις συνήθειές μας και τις φυσιολογικές δυνατότητες του ανθρώπου», σημειώνει ο Le Corbusier (Vers une architecture, 1923), ένας από τους πιο διάσημους αρχιτέκτονες του 20ου αιώνα.

Αφού μελετήσετε τις αισθητικές ιδιαιτερότητες του Παρθενώνα σχετικά με:

α) τις αναλογίες των επιφανειών και των όγκων του και

β) τις εκλεπτύνσεις του,

να κρίνετε αν είναι δικαιολογημένος ο θαυμασμός του ελβετού αρχιτέκτονα.

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών ΑΕ, Αθήνα, 1972, τ. Γ2.
- Καρούζος, Χ., *Αρχαία Τέχνη*, Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ, Αθήνα, 1981.
- Τουρνικιώτης, Π. (επιστημονική επιμέλεια και συντονισμός), *Ο Παρθενώνας και η ακτινοβολία του στα νεώτερα χρόνια*, Εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα, 1994.
- Φωκά, Ι., και Βαλαβάνης, Π., *Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία*, Κέδρος, Αθήνα, 1992.

Δίνουμε τις φωτογραφίες:

1. Άγαλμα ιερέα του Ρανόφερ. Ασβεστόλιθος ζωγραφισμένος. 3^η χιλιετία π.Χ. Κάιρο, Αιγυπτιακό Μουσείο.
2. Αγάλματα δύο νέων. Βρέθηκαν στους Δελφούς. Έργο του Πολυμήδη από το Άργος. Παριστάνουν πιθανότατα τους αδερφούς Κλέοβι και Βίτωνα. Γύρω στο 580 π.Χ. Δελφοί, Μουσείο.
3. Ο «Ποσειδών του Αρτεμισίου» (ή κατ' άλλους ο Δίας). Χάλκινο έργο που χρονολογείται γύρω στο 460 π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.
4. Δισκοβόλος. Ρωμαϊκό αντίγραφο σε μάρμαρο, από ένα χάλκινο άγαλμα του Μύρωνα. Γύρω στο 450 π.Χ. Ρώμη, Εθνικό Ρωμαϊκό Μουσείο.

«Οι Αρχαίοι Έλληνες μαθήτευσαν τους Αιγυπτίους και όλοι εμείς μαθητεύσαμε στους Έλληνες», υποστηρίζει ο S. H. Gombrich.

Μελετήστε προσεκτικά τα αγάλματα που εικονίζονται στις φωτογραφίες και διατυπώστε την άποψή σας σχετικά με τον ισχυρισμό του Gombrich.

Ειδικότερα:

- Συγκρίνετε την εικόνα 2 με την εικόνα 1. Από τη σύγκριση μπορείτε να υποστηρίξετε ότι «οι Έλληνες καλλιτέχνες ξεκίνησαν από κει που είχαν σταματήσει οι Αιγύπτιοι»; Γιατί;
- Συγκρίνετε την εικόνα 3 με την εικόνα 2. Ποια είναι τα βήματα που σημειώθηκαν στη γλυπτική τέχνη των Ελλήνων μέσα σ' έναν αιώνα;
- Συγκρίνετε τέλος την εικόνα 4 με τις προηγούμενες. Τι κάνει τους ειδικούς να υποστηρίζουν ότι στην Αθήνα του 5^{ου} π.Χ. αι. «καρποφόρησε η πιο μεγάλη και πιο εκπληκτική επανάσταση σ' όλη την ιστορία της τέχνης»;

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- Gombrich, S. H., *Ιστορία της Τέχνης*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1994.
- Καρούζος, Χ., *Αρχαία Τέχνη*, Αθήνα, 1981.

Δίνουμε τις φωτογραφίες:

1. Αναπαράσταση της Ιεράς Άλτεως της Ολυμπίας κατά την αρχαιότητα. (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Β., σ. 475).

2. Αναπαράσταση αθηναϊκής κατοικίας με βάση ανασκαφικά ευρήματα και πληροφορίες από τα κείμενα (Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία, σ. 28)

«Σε αντίθεση προς τη μνημειώδη αρχιτεκτονική των ναών και των δημοσίων κτηρίων ..., η αρχιτεκτονική των ιδιωτικών κατοικιών ήταν λιτή και φτωχή»
κατά την κλασική εποχή (5^{ος} - 4^{ος} π.Χ. αι.) αναφέρει το βιβλίο σας (σ. 131).

Να εξηγήσετε το φαινόμενο αυτό, λαμβάνοντας υπόψη σας τις κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες της εποχής και να σκιαγραφήσετε με βάση τα συμπεράσματά σας τον άνθρωπο ως πολίτη και ως ιδιώτη κατά την εποχή αυτή.

Δίνουμε τις φωτογραφίες:

1. Ο Φαραώ Τουταγχαμών και η γυναίκα του. Επιχρυσωμένο και χρωματισμένο ανάγλυφο σε ξύλο από το θρόνο που βρέθηκε στον τάφο του. Γύρω στο 1350 π.Χ. Κάιρο, Μουσείο.
2. Επιτύμβια στήλη της Ηγησώς. Γύρω στο 420 π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Μελετήστε προσεκτικά τα δύο ανάγλυφα.

Σημειώστε τις ομοιότητες που παρατηρείτε ως προς:

- τη διάταξη των μορφών στο πλαίσιο
- τη στάση των σωμάτων
- την απόδοση των λεπτομερειών

Στη συνέχεια προσπαθήστε να καταλάβετε τι διαφοροποιεί τα δύο έργα τόσο ώστε το αιγυπτιακό να χαρακτηρίζεται «*μάλλον άκαμπτο και αφύσικο*» (Gombrich, σ. 64) και το ελληνικό «*τραγουδισμένο μνημείο της αθηναϊκής εξαύλωσης του πόνου, αλλά και της γυναικείας ομορφιάς*» (Γενικός Οδηγός Εθνικού Μουσείου, σ. 63), στο οποίο «*όλα συνδυάζονται για να συνθέσουν εκείνη την απλή αρμονία που πρωτογνώρισε ο κόσμος με την ελληνική τέχνη του 5^{ου} αιώνα*» (Gombrich, σ. 64).

Με βάση τις παρατηρήσεις σας κρίνετε την άποψη: «*Οι Έλληνες μαθήτευσαν στους Αιγυπτίους και όλοι εμείς μαθητεύσαμε στους Έλληνες*» (Gombrich, σ. 31).

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- Gombrich, S. H., *Ιστορία της Τέχνης*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1994.
- Καρούζος, Χ., *Αρχαία Τέχνη*, Αθήνα, 1981.
- Γενικός Οδηγός Εθνικού Μουσείου.

Δίνουμε τις φωτογραφίες:

1. Πραξιτέλης: Ο Ερμής με τον μικρό Διόνυσο. Γύρω στο 350 π.Χ. Ολυμπία, Μουσείο.
2. Ο Λαοκόων και οι γιοι του. Μαρμάρινο σύμπλεγμα από το εργαστήριο του Αγησάνδρου, του Αθηνοδώρου και του Πολυδώρου από τη Ρόδο. Έργο του 25 π.Χ. περίπου. Βατικανό, Μουσείο.

«Κατά την ελληνιστική εποχή η ηρεμία της κλασικής τέχνης σταδιακά υποχωρεί. Το μέτρο και η αρμονία παραχωρούν τη θέση τους στο πάθος και το ρεαλισμό», αναφέρει το σχολικό σας βιβλίο (σ. 140).

Από τη σύγκριση των δύο αγαλμάτων, που αποτελούν κορυφαία δείγματα της γλυπτικής των δύο εποχών, ποια, κατά τη γνώμη σας, στοιχεία, διαφοροποιούν την κλασική από την ελληνιστική τέχνη;

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- Gombrich, S. H., *Ιστορία της Τέχνης*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1994.
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1972 και 1974, τ. Γ2 και Ε'.
- Καρούζος, Χ., *Αρχαία Τέχνη*, Αθήνα, 1981.

Δίνουμε τις φωτογραφίες:

A. ΙΩΝΙΚΟΣ

B. ΔΩΡΙΚΟΣ

Σχέδια από το βιβλίο «Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία», Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ, σ. 82-83

Γ.

Ακρωτήριον

Σίμη
Γείσον
Ζωοφόρος
Κυμάτιον
Επιστύλιον
Άβαξ
Έλικες

Σίμη
Γείσον καταέτιον
Τύμπανον
Γείσον (οριζόντιον)
Μετόπη
Επιστύλιον
Άβαξ
Εχίνος

Στυλοβάτης
Ευθυνηρία

Τα αρχιτεκτονικά μέλη των ελληνικών ναών και η ονομασία τους (αριστερά: ιωνικού, δεξιά: δωρικού ρυθμού), από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», τόμος Β΄, σελ. 398, Εκδοτική Αθηνών.

Μελετήστε προσεκτικά τα σχέδια Α και Β, με τα οποία απεικονίζεται η πρόσοψη ενός Ιωνικού και ενός Δωρικού ναού. Χρησιμοποιήστε για τη μελέτη σας τα σχεδιάσματα Γ και Δ με τα οποία αναπαριστούνται τα αρχιτεκτονικά μέλη των ναών και η ονομασία τους.

α) Παρουσιάστε τις διαφορές του Δωρικού από τον Ιωνικό ρυθμό.

β) Μπορείτε να δικαιολογήσετε τώρα γιατί ο Δωρικός ρυθμός χαρακτηρίστηκε βαρύς, επιβλητικός, αυστηρός, ενώ ο Ιωνικός ανάλαφρος, κομψός και χαριτωμένος;

Να βρείτε τους σπουδαιότερους σωζόμενους αρχαίους ελληνικούς ναούς τόσο στον ελλαδικό χώρο, όσο και στον ευρύτερο χώρο της Μεσογείου.

Να τους κατατάξετε ανάλογα με το ρυθμό τους σε δωρικούς και ιωνικούς και να αναφέρετε τη χρονολογία κατασκευής τους και την ονομασία καθενός. Παρουσιάστε φωτογραφίες για όσους ναούς μπορείτε.

(Παραπέμπουμε τους μαθητές για μια πρώτη άντληση συγκεντρωτικών στοιχείων στο βιβλίο: «Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία», Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ. Υποδεικνύουμε να εργασθούν παράλληλα με την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», τ. Β΄, Γ1, Γ2. Ειδικότερα οι μαθητές μπορούν να ασχοληθούν με τους σωζόμενους ναούς στην ευρύτερη περιοχή, όπου ανήκει το σχολείο τους).

Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ε Σ

“ Ο Ιπποκρατικός Όρκος”

Ορκίζομαι στον Απόλλωνα το γιατρευτή και στον Ασκληπιό και στην Υγεία και στην Πανάκεια και σ' όλους τους θεούς και σ' όλες τις θεές, και μάρτυρες τους βάζω, πως θα εκτελέσω τον όρκο μου αυτό κι αυτό μου το συμβόλαιο όσο οι δυνάμεις μου και η κρίση μου το επιτρέπουν.

Θα τιμώ εκείνον που την τέχνη αυτή μου δίδαξε όσο και τους γονείς μου· στο βίός μου θα τον κάνω κοινωνό, και όταν βρεθεί σε ανάγκη, απ' τα δικά μου θα του δίνω· τους γιους του θα τους λογαριάζω αδελφούς μου και την τέχνη αυτή θα τους διδάξω -αν θέλουν να τη μάθουν- χωρίς μισθό και δίχως έγγραφο συμβόλαιο. Στις οδηγίες τις γραπτές ή στις προφορικές διδασκαλίες και στις υπόλοιπες κάθε λογής καθοδηγήσεις δικαίωμα να έχουν θ' αφήνω μόνο τους δικούς μου γιους, τους γιους του διδασκάλου μου, και μαθητές που με συμβόλαιο και όρκο -κατά το έθος των γιατρών- θα έχουν δεθεί μαζί μου· άλλον κανένα.

Συνταγές θα δίνω ιατρικές που θα 'ναι -όσο από τη δύναμη και τη δική μου κρίση εξαρτάται- μόνο για το καλό του αρρώστου, και θα φυλάγομαι μη δώσω συνταγή για το κακό ή για να βλάψω.

Και να μου το ζητήσουν, φάρμακο θανατηφόρο σε κανέναν δεν θα δώσω, κι ούτε θα βγει από μένα μια τέτοια συμβουλή· ούτε θα δώσω σε γυναίκα φάρμακο να καταστρέψει το βλαστό της. Αγνή και καθαρή θα φυλάξω τη ζωή μου και την τέχνη μου.

Δεν θα εγχειρίσω ούτε και άνθρωπο που υποφέρει από πέτρα· έργα τέτοια θα τα αφήνω σε ανθρώπους που είναι σ' αυτά εξασκημένοι.

Σε όποια σπίτια θα μπαίνω, για το καλό θα μπαίνω των αρρώστων. Θα μένω μακριά από κάθε αδικία θεληματική και από κάθε βλάβη· ιδίως θα μένω μακριά από κάθε πράξη αφροdisιακή πάνω σε σώματα γυναικεία ή ανδρικά ελεύθερων ή σκλάβων.

Όσα ασκώντας το επάγγελμά μου θα δω ή θ' ακούσω -ας είναι και πέρα από το επάγγελμά μου, στην αναστροφή με τους ανθρώπους- που δεν θα πρέπει ποτέ στους έξω να κοινοποιηθούν, θα τα σκεπάζω με τη σιωπή μου· μυστικά θα τα θεωρώ, που κανείς δεν πρέπει γι' αυτά να μιλά.

Όσο τον όρκο μου αυτόν θα τον κρατώ και δεν θα τον πατάω, άμποτε να χαίρομαι τη ζωή και την τέχνη μου, έχοντας πάντα καλό όνομα ανάμεσα στους ανθρώπους· αν όμως παραβώ τον όρκο μου και τον πατήσω, να μου συμβούν ακριβώς τα αντίθετα.

(Μετάφραση: Λυπουρλή, Δ., Ιπποκρατική Ιατρική, Θεσ/νίκη, 1983, σσ. 91-92)

Ο Ιπποκρατικός Όρκος αποτελεί τον καταστατικό χάρτη της ιατρικής ηθικής και τον κώδικα-πρότυπο της επαγγελματικής δεοντολογίας όλων των εποχών.

Μελετήστε πώς προσδιορίζονται στο κείμενο οι ηθικοί κανόνες του ιατρικού λειτουργήματος και εξηγήστε την αντοχή του Όρκου στη δοκιμασία του χρόνου.

Αναζητήστε και παρουσιάστε στην τάξη τον όρκο που δίνουν σήμερα οι Έλληνες γιατροί συγκριτικά προς τον «Ιπποκρατικό Όρκο».

Κοινοί Δεσμοί των Αρχαίων Ελλήνων

(για το σχολείο)

Να μελετήσετε τον κατάλογο των αρχαίων ολυμπιονικών (Ιστορία Ελληνικού Έθνους, τ. Β, σ. 502-507) και να παρουσιάσετε:

1. τεκμήρια για τον πανελλήνιο χαρακτήρα των Ολυμπιακών αγώνων
  2. τα αθλήματα στα οποία διαγωνίζονταν οι αθλητές
- Συγκρίνετε με το αγωνιστικό πρόγραμμα των σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων.

(συνέχεια για το σπίτι)

Να συγκεντρώσετε παραστάσεις των αθλημάτων από αγγεία και να κατηγοριοποιήσετε τα αγγεία σύμφωνα με το ρυθμό τους.

Επίσης παραστάσεις αθλημάτων σε τοιχογραφίες (βλ. βουτηχτή Ποσειδωνίας, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Β, σ. 499) και σε ανάγλυφα.

Σημείωση: Εφόσον στον ευρύτερο χώρο όπου ανήκει το σχολείο υπάρχει Αρχαιολογικό Μουσείο, θα μπορούσε είτε να οργανωθεί επίσκεψη της τάξης και οργανωμένη επιτόπια μελέτη των σχετικών θεμάτων, είτε να ανατεθεί σε ομάδα μαθητών να εργασθεί στο Μουσείο και να παρουσιάσει την εργασία της στη συνέχεια στην τάξη.

Και στη μία και στην άλλη περίπτωση, είναι απαραίτητη η σωστή οργάνωση και καθοδήγηση των μαθητών από την πλευρά του διδάσκοντος.

Παιδεία

(για το σχολείο)

Να κατασκευάσετε έναν συγκριτικό πίνακα με θέμα:

«Η εκπαίδευση στη Σπάρτη και την Αθήνα κατά την αρχαιότητα».

Στον πίνακα να συμπεριλάβετε / να καταγράψετε τα βασικά στοιχεία της εκπαίδευσης στις δύο πόλεις-κράτη, δηλαδή:

- α) τα χαρακτηριστικά
- β) το θεμελιώδη σκοπό και τους στόχους
- γ) το περιεχόμενο
- δ) τα παιδευτικά μέσα
- ε) τους δασκάλους
- στ) τις βαθμίδες σύμφωνα με την ηλικία των παιδιών
- ζ) το φύλο των εκπαιδευομένων

Πολίτευμα

Να συγκρίνετε τον τρόπο λειτουργίας των σύγχρονων δημοκρατικών πολιτευμάτων με την Αρχαία Αθηναϊκή Δημοκρατία. Υπάρχουν πλευρές απ' τις οποίες ξεπεράστηκε η Αρχαία Δημοκρατία κι άλλες που παραμένουν αιτήματα για τον σύγχρονο κόσμο και μπορούν να λειτουργήσουν ως γονιμοποιά σπέρματα;

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- Καστοριάδης, Κ., *Η αρχαία Ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα*, εκδ. Ύψιλον / Βιβλία, Αθήνα, 1986.
- Romilly (de), J., *Γιατί η Ελλάδα*, εκδ. Άστυ, Αθήνα, 1993.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ:

ΑΠΟ ΤΗ ΡΩΜΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Οι Ρωμαίοι γίνονται κύριοι της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου

(για το σχολείο)

Να σημειώσετε στη γραμμή του ιστορικού χρόνου τα πολιτικά και πολεμικά γεγονότα, με τα οποία εξαπλώθηκε η κυριαρχία των Ρωμαίων στην Ελλάδα και στα ελληνιστικά κράτη της Ανατολής.

Να κατασκευάσετε ένα χρονολογικό πίνακα με θέμα: **Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ**, στον οποίο να περιλάβετε:

- α) τις σημαντικότερες πολεμικές επιχειρήσεις, τη διάρκειά τους και τις αποφασιστικές μάχες
- β) τα αντιμαχόμενα κράτη και τους πρωταγωνιστές
- γ) τις συμμαχίες που δημιουργούνταν σε κάθε περίπτωση
- δ) το καθεστώς που επιβλήθηκε στους ηττημένους
- ε) τις πολιτικές ενέργειες της Ρώμης.

Δίνουμε τη φωτογραφία:

Ρωμαϊκό αμφιθέατρο: το Κολοσσαίο στη Ρώμη. Οικοδομήθηκε γύρω στο 80 μ.Χ.

«Το πιο ξακουστό από τα ρωμαϊκά κτήρια είναι ίσως η πελώρια παλαίστρα, γνωστή ως Κολοσσαίο. Πρόκειται για χαρακτηριστικό κτίσμα, που προκάλεσε αργότερα μεγάλο θαυμασμό» (Gombrich, σ. 80).

- Να παρατηρήσετε προσεκτικά την εικόνα και να επισημάνετε:
  - α) τα στοιχεία της δομής του κτηρίου, τα οποία συνιστούν τη ρωμαϊκή αρχιτεκτονική
  - β) τα ελληνικά αρχιτεκτονικά στοιχεία στην εξωτερική διακόσμηση του.
- *«Οι Ρωμαίοι συνήθιζαν να παίρνουν από την ελληνική αρχιτεκτονική ό,τι τους άρεσε και να το εφαρμόζουν όπου το χρειάζονταν».* Με βάση τις επισημάνσεις σας να τεκμηριώσετε και να αναπτύξετε την άποψη του Gombrich (Gombrich, S. H., σ. 82).
- Να βρείτε φωτογραφίες άλλων χαρακτηριστικών ρωμαϊκών αρχιτεκτονημάτων (π.χ. μιας αψίδας) και να ελέγξετε την ορθότητα της παραπάνω κρίσης, εργαζόμενοι κατ' ανάλογο τρόπο.

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- Gombrich, S., H., *Ιστορία της Τέχνης*, Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, 1994.
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών ΑΕ, 1981.τ. ΣΤ.
- Strong, D., *Παγκόσμιος Ιστορία Τέχνης*, Εκδοτικός Οργανισμός «Χρυσός Τύπος» Α.Ε., Αθήνα.

Σημείωση: Η φωτογραφία να δοθεί σε μεγέθυνση, για να μπορέσουν οι μαθητές να διακρίνουν τις λεπτομέρειες που ζητούνται.

Χριστιανισμός - Ελληνισμός

Να αναλύσετε το ρόλο της ελληνικής γλώσσας στην εξάπλωση του Χριστιανισμού.

Το Ελληνικό Πνεύμα κατά τους τρεις πρώτους αιώνες μ.Χ.

Να αναλύσετε την επίδραση που άσκησε η Στωική Φιλοσοφία στη διαμόρφωση της χριστιανικής σκέψης.

Με βάση την αρχαιογνωσία σας να αναπτύξετε τα στοιχεία του ελληνικού πνεύματος, τα οποία, κατά τη γνώμη σας, επηρέασαν τη χριστιανική αντίληψη για τον κόσμο.

Να αναφέρετε τα στάδια από τα οποία πέρασαν οι σχέσεις Χριστιανισμού - Ελληνισμού και να εξηγήσετε τη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε κατά τον 3^ο αιώνα μεταξύ του ελληνικού και του χριστιανικού πνεύματος.

Να εκτιμήσετε την προσφορά των Ελλήνων στην οργάνωση και καθοδήγηση της Εκκλησίας.

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΣΤ' (με υπόδειξη των αντιστοιχών προς κάθε θέμα σελίδων).

Η Παλαιοχριστιανική Τέχνη - Μια Τέχνη Ελληνική

Δίνουμε τις φωτογραφίες:

1. Ο «Μοσχοφόρος», 570 π.Χ., Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης
2. Ο «Καλός Ποιμίν», αρχές 3^{ου} αι. μ.Χ., Ρώμη, Κατακόμβη Καλλίστου

Η συσχέτιση του «Καλού Ποιμένα» με τον «Μοσχοφόρο» μας δείχνει ότι «και στην τέχνη ο Ελληνισμός προσφέρει το ένδυμα, για να ενδυθεί ο Λόγος του Θεού», όπως αναφέρει το σχολικό σας βιβλίο (σ. 220).

Να βρείτε άλλα διακοσμητικά στοιχεία (μοτίβα, μορφές, θέματα) της ελληνικής τέχνης που επιβιώνουν την παλαιοχριστιανική τέχνη και να παρουσιάσετε συγκριτικά τα αντίστοιχα έργα, ώστε να αποκαλύπτεται:

- α) η εξωτερική ομοιότητα ή ταύτισή τους
- β) η διαφοροποίησή τους στο περιεχόμενο.

Για την εργασία σας να στηριχθείτε στα κείμενα και τις εικόνες του βιβλίου σας και να αναζητήσετε τα επιπρόσθετα στοιχεία στην *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Β - ΣΤ.

Σημείωση: Οι συνάδελφοι των σχολείων της Θεσσαλονίκης μπορούν να αξιοποιήσουν τη μόνιμη έκθεση του Βυζαντινού Μουσείου της πόλης «ΑΠΟ ΤΑ ΗΛΥΣΙΑ ΠΕΔΙΑ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ».

4.2. Ενδεικτικά θέματα συνθετικών - δημιουργικών εργασιών

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ:

Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

θέμα: Ο ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

- A. Στην πόλη, όπου ζείτε, υπάρχουν κτήρια, δημόσια ή ιδιωτικά, με αρχιτεκτονικά στοιχεία που θυμίζουν αρχαίους ελληνικούς ναούς; Αφού τα εντοπίσετε, φωτογραφίστε τα.
- B. Παράλληλα, συγκεντρώστε φωτογραφίες δημοσίων κτισμάτων ξένων χωρών, στα οποία είναι εμφανής η μίμηση των αρχαίων αρχιτεκτονικών ρυθμών.

Με το υλικό αυτό οργανώστε μια έκθεση φωτογραφίας στην τάξη σας και ετοιμάστε μια μικρή εισήγηση για τους συμμαθητές σας με την οποία θα εξηγείτε:

- Τι είναι ο νεοκλασικισμός, πότε και πώς γεννήθηκε.
- Γιατί τα κτήρια αυτά θεωρούνται νεοκλασικά.
- Γιατί η νεοκλασική αρχιτεκτονική συγκινεί α) τους ξένους, β) τους Έλληνες.

- Σημειώσεις:** - Αν το σχολείο δεν βρίσκεται σε αστική περιοχή, η εργασία περιορίζεται στο δεύτερο σκέλος.
- Αν το σχολείο βρίσκεται στην Αθήνα ή σε άλλο μεγάλο αστικό κέντρο με πολλά νεοκλασικά κτήρια, η εργασία ενδείκνυται να γίνει ομαδικά και η έκθεση, εφόσον συγκεντρωθεί πλούσιο υλικό, μπορεί να οργανωθεί σε όλο το σχολείο.

θέμα: Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

«Τα δημιουργήματα της αρχιτεκτονικής των αρχαίων Ελλήνων δεν αποτελούν μόνο καλλιτεχνικές κατακτήσεις αλλά και αποτέλεσμα τεχνικών γνώσεων και επιτευγμάτων».

Να ερευνήσετε και, με το ανάλογο εποπτικό υλικό, να παρουσιάσετε στην τάξη:

- α) τους τρόπους λατόμευσης και μεταφοράς των λίθων
- β) τις μεθόδους οικοδόμησης
- γ) τα εργαλεία και τις μηχανές που χρησιμοποιούνταν.

Στη συνέχεια να αναφέρετε τα συμπεράσματά σας σχετικά με:

- α) τα τεχνικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι αρχαίοι Έλληνες
- β) τις τεχνικές λύσεις που έδωσαν σ' αυτά
- γ) τις τεχνικές γνώσεις που διέθεταν.

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Β΄
- Κορρές, Μ., *Από την Πεντέλη στον Παρθενώνα*, Αθήνα, 1993
- Φωκά, Ι., και Βαλαβάνης, Π., *Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία*, εκδ. ΚΕΔΡΟΣ, Αθήνα, 1992.

θέμα: ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

«Η Γεωμετρία των αρχαίων Ελλήνων είναι ίσως το πιο εκπληκτικό πνευματικό δημιούργημα του ανθρώπου. Χάρη στους Έλληνες μπορέσαμε να οικοδομήσουμε τη σύγχρονη επιστήμη», γράφει ο Jean Dieudonné, διάσημος Γάλλος μαθηματικός.

- α) Να παρουσιάσετε την εξέλιξη και την ανάπτυξη των μαθηματικών στην αρχαία Ελλάδα, από την αυγή του Ιωνικού ορθολογισμού μέχρι το τέλος της ελληνιστικής εποχής.
- β) Να διερευνήσετε τη συμβολή της μαθηματικής σκέψης των αρχαίων Ελλήνων στη θεμελίωση των σύγχρονων μαθηματικών και γενικότερα της σύγχρονης επιστήμης και φιλοσοφίας.

Οδηγίες:

- α) Κατά την κατάρτιση ενός αρχικού διαγράμματος της εργασίας σας μπορείτε να λάβετε υπόψη σας ενδεικτικά και τα ακόλουθα ερωτήματα:
  - Τι διαφοροποιεί ευθύς εξαρχής τη μαθηματική σκέψη των Ελλήνων από τα μαθηματικά που καλλιέργησαν και σε σημαντικό βαθμό ανέπτυξαν οι Ανατολικοί λαοί;
  - Σε ποια γενική πολιτισμική και κοινωνική ατμόσφαιρα τοποθετούνται οι απαρχές της μαθηματικής επιστήμης, που καλλιέργησαν οι αρχαίοι Έλληνες;
  - Ποιοι οι σπουδαιότεροι Έλληνες μαθηματικοί και ποια η συμβολή τους στην ανάπτυξη των μαθηματικών, από τον 6^ο π.Χ. αι. μέχρι και το τέλος της κλασικής εποχής;
  - Ποια τα «τρία περίφημα μαθηματικά προβλήματα της αρχαιότητας»; Πώς αυτά λειτούργησαν ως γονιμοποιά σπέρματα για τη σύγχρονη μαθηματική σκέψη;
  - Γιατί ο Ευκλείδης θεωρείται ο μέγιστος μαθηματικός - οργανωτής ανά τους αιώνες;
  - Πώς το έργο του Ευκλείδη άνοιξε το δρόμο για την ανακάλυψη των μη Ευκλείδειων Γεωμετριών;
  - Γιατί ο Αρχιμήδης θεωρείται ο μέγιστος μαθηματικός - δημιουργός όλων των εποχών;
  - Ποιοι άλλοι σημαντικοί μαθηματικοί έδρασαν κατά την ελληνιστική περίοδο και ποια η συμβολή καθενός στην επιστήμη;
  - Ποια η σχέση μαθηματικών και φιλοσοφίας κατά την ελληνική αρχαιότητα;

β) Για τη συγκέντρωση του υλικού σας μπορείτε:

- Να χρησιμοποιήσετε καταρχάς τα εξής βιβλία:
  - *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών ΑΕ, 1972, τ. Γ2, Ε΄.
  - Struik, D., *Συνοπτική Ιστορία των Μαθηματικών*, Αθήνα, εκδ. Ι. Ζαχαρόπουλος, 1982.
  - Loria, G., *Ιστορία των Μαθηματικών*, Αθήνα, Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία, 1971, τ. 1^{ος}.
- Να συνεργαστείτε με τον/τη μαθηματικό της τάξης σας.
- Να αξιοποιήσετε τα βιβλία σας των μαθηματικών και τις γενικότερες γνώσεις σας από τη μέχρι σήμερα φοίτησή σας στο σχολείο.

- Σημειώσεις:**
1. Η ανάλυση του θέματος είναι ενδεικτική. Σε καμιά περίπτωση δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα. Αποτελεί απλώς μια πρόταση που μπορεί να εμπλουτιστεί, ή να τροποποιηθεί, ανάλογα με τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών.
  2. Κατ' ανάλογο τρόπο μπορούν να σχεδιαστούν θέματα Συνθετικών - Δημιουργικών εργασιών για τις Φυσικές Επιστήμες, για τη Γεωγραφία, την Αστρονομία κ.τ.λ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ:

ΑΠΟ ΤΗ ΡΩΜΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

θέμα: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

«Τα ελληνικά διαβάζονται από όλα σχεδόν τα έθνη, ενώ τα λατινικά περιορίζονται στα σύνορά τους» Κικέρων, 1^{ος} αιώνας π.Χ.

«Δι' υμίν ομόφωνος πάσα εγένετο η οικουμένη»
Αριστείδης, ρήτορας, 2^{ος} αιώνας μ.Χ. (απευθυνόμενος προς τους Αθηναίους).

«Η πρώτη και μέγιστη συνέπεια της δημιουργίας των μεγάλων μακεδονικών βασιλείων και της διασποράς των κέντρων του ελληνισμού είναι η δημιουργία της ελληνιστικής γλώσσας, αυτής που πήρε το χαρακτηριστικό όνομα : Κοινή. Μέσα στον απέραντο ελληνιστικό κόσμο διαμορφώνεται, με βάση την αττική διάλεκτο, μια ελληνική γλώσσα που χωνεύει και καταλύει όλες τις τοπικές διαλέκτους. Αυτή που έδωσε στον Παύλο το γλωσσικό όργανο για να μεταδώσει το κήρυγμα του Χριστιανισμού σε όλη την έκταση του ελληνόφωνου κόσμου, από την Άγκυρα (προς Γαλάτας επιστολή) ως μέσα στην ίδια τη Ρώμη (προς Ρωμαίους). Αυτή που έγινε η γλώσσα του ελληνικού έθνους μέσα στους αιώνες που ακολούθησαν από τότε ως σήμερα».

Μανόλης Ανδρόνικος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Ε', σ. 255

Να παρουσιάσετε την πορεία της ελληνικής γλώσσας από τη διαλεκτική πολυμορφία και διάσπαση (τέλη της κλασικής αρχαιότητας), ως την ομοιομορφία και ενότητα της ελληνιστικής κοινής (323 π.Χ. - 395 μ.Χ.), αναφέροντας:

- α) τους λόγους για τους οποίους επικράτησε και διαδόθηκε η αττική διάλεκτος βάση της Κοινής,
- β) τις πηγές από τις οποίες αντλούμε τις γνώσεις μας για τη μορφή της Κοινής,

- γ) τους γλωσσικούς νεωτερισμούς που παρουσιάζονται, κατά τους αιώνες, και τους οποίους καλύπτει η κοινή ως προς:
- i) τη φωνητική
  - ii) τη μορφολογία
  - iii) τη σύνταξη και
  - iv) το λεξιλόγιο
- της αρχαίας ελληνικής γλώσσας (η αναφορά σας να περιέχει και ενδεικτικά παραδείγματα),
- δ) τους λόγους για τους οποίους, ενώ δεν υπήρχε ανορθόγραφος αρχαίος Έλληνας μέχρι το τέλος της κλασικής εποχής, δημιουργήθηκε κατά τους ελληνιστικούς χρόνους ορθογραφικό πρόβλημα πολύ οξύτερο απ' ό τι σ' εμάς σήμερα,
- ε) τις αιτίες που οδήγησαν στην επινόηση του τονικού συστήματος κατά την ελληνιστική περίοδο,
- στ) τη σχέση της νέας ελληνικής με την ελληνιστική Κοινή.

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών ΑΕ, Αθήνα, 1972-74, τ. Γ2, Ε.
- Τομπαΐδης, Δ., *Επιτομή της ιστορίας της ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.

θέμα: Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΡΩΜΑΪΚΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Στην ευρύτερη περιοχή, όπου ανήκει και το σχολείο σας, σώζονται αρχιτεκτονικά μνημεία που κτίστηκαν κατά τη διάρκεια των ρωμαϊκών αυτοκρατορικών χρόνων. Να τα εντοπίσετε, να τα επισκεφτείτε, να συγκεντρώσετε φωτογραφίες τους και να ετοιμάσετε μια σειρά σλάνιτς με τα οποία θα οργανώσετε μια προβολή στην τάξη. Παράλληλα να ετοιμάσετε μια μικρή εισήγηση με την οποία θα «ξεναγήσετε» τους συμμαθητές σας σε καθένα απ' αυτά τα μνημεία και στα χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής γενικότερα κατά την εποχή αυτή.

Σημείωση: Η εργασία αυτή ενδείκνυται κυρίως για σχολεία που βρίσκονται στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη. Το οικονομικό κόστος μπορεί να το αναλάβει η μαθητική κοινότητα και το φωτογραφικό εργαστήριο, εφόσον υπάρχει στο σχολείο. Το θέμα προτείνεται για ομαδική εργασία.

θέμα: Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ

Να μελετήσετε το ιστορικό μυθιστόρημα της Marguerite Yourcenar “Αδριανού Απομνημονεύματα” (εκδ. Χατζηνικολή, 1989) και να παρουσιάσετε στην τάξη μια εισήγηση με θέμα:

***“Ο ελληνικός κόσμος κατά τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες
μέσα από τη ματιά ενός Ρωμαίου αυτοκράτορα”***

θέμα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

«Ο Αλέξανδρος δοξάστηκε περισσότερο ιδρύοντας την Αλεξάνδρεια, με τη σκέψη να μεταφέρει εκεί την έδρα της αυτοκρατορίας του, παρά για τις πλέον σπουδαίες νίκες του· αυτή η πόλη θα γινόταν πρωτεύουσα της οικουμένης» γράφει ο Ναπολέον στα Απομνημονεύματά του.

Να παρουσιάσετε τεκμήρια για τον ιστορικό ρόλο που διαδραμάτισε η πόλη από την ίδρυσή της μέχρι το τέλος της Ρωμαϊοκρατίας:

- α) στην πνευματική ζωή των Ελλήνων
- β) στον πολιτισμό της Μεσογείου
- γ) στην εξάπλωση του Χριστιανισμού

Επιλογή Βιβλιογραφίας:

- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Δ' - ΣΤ'.

